

YLÄKOULULAISTEN

LUKUTAIDON VAHVISTAMINEN

Liedon yläkoulut 2022

Mitä kuuluu lukutaidolle?

Viimeisimmän PISA-tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten lukutaito on heikentynyt. Erityisen huolestuttavaa on, että 14 % nuorista lukutaito ei peruskoulun päättövaiheessa riitä jatko-opinnoissa pärjäämiseen. Digitaalisuus haastaa lukutaitoa sekä vaatimalla erilaisia lukemisen tapoja että viemällä nuorten aikaa ja keskittymistä. Koulun ja oppikirjojen tekstit ovat jo monelle liian haastavia itsenäisesti luettaviksi. Keinoja lukutaidon parantamiseen kuitenkin on. Lähtökohtana on ennen kaikkea kielitietoinen opetus, jossa jokainen aineenopettaja ymmärtää opettavansa myös oman tiedonalansa kieltä. Tässä julkaisussa pyrin tuomaan esiin joitakin keinoja yläkoululaisten lukutaidon parantamiseksi.

Liedossa 20.5.2022 lukupedagogi Mirkku Weckström

Sisällys

Mitä kuuluu lukutaidolle?

Miten tukea yläkoululaisten lukutaitoa?

Miten tukea lukumotivaatiota?

Lukustrategia

Monilukutaito

Kielitietoinen pedagogiikka

Vinkejä kokeisiin ja kokeisiin lukemiseen

Lukivaikeus

Lukutaidon kehittämissuunnitelma

Vinkejä ja linkkejä

25 % lietalaisista 8.-9.-
luokkalaisista kokee
vaikeuksia lukemista
vaativissa tehtävissä.

47 % yläkoululaisista
mainitsee lukemisen
esteeksi sen, ettei löydä
kiinnostavaa luettavaa.

78 % lietalaisista
yläkoululaisista on sitä
mieltä, että lukutaito on
tärkeää.

44 % lietalaisista
yläkoululaisista lukee vain
koulusta määrätyt
pakolliset kirjat (jos
niitäkään).

44 % yläkoululaisista
haluaisi oppia
keskittymään lukemiseen.

Miten tukea yläkoululaisten lukutaitoa?

Yläkoulussa lukutaito koetaan helposti vain välineenä uuden sisältötiedon oppimiseen, mutta myös itse lukutaitoon tulisi kiinnittää huomiota kaikissa oppiaineissa. Lukutaidon kehittyminen parantaa myös opiskelutaitoja ja lisää kouluviihtyvyyttä. Lukutaidon kehittäminen onnistuu parhaiten, kun samanaikaisesti keskitytään sekä lukutaitoon - yläkoulussa ennen kaikkea lukusujuvuuteen ja lukustrategioihin - että lukumotivaatioon. Motivaation löytäminen pitkäjänteiseen opiskeluun on nykynuorilla yhä vaikeampaa, koska digitaalisen maailman pelit ja some ovat opettaneet nuoret nopeisiin palkintoihin, joita opiskelussa harvoin on luvassa. Siksi kannattaakin suunnata oppilaiden huomiota opiskelun tavoitteisiin ja ohjata oppilasta kytkemään opeteltavat asiat omaan arkielämään. Myös yhdessä tekeminen edistää asian kokemista tärkeäksi. Motivaatiohormoniksi kutsuttua dopamiinia erittyy positiivisessa vuorovaikutuksessa, joten myönteinen oppimisilmapiiri tukee myös sitä kautta opiskeluintoa.

Motivaation kulmakivinä ovat merkityksellisuuden lisäksi valinnanmahdollisuus ja minäpystyvyys. Opetuksessa kannattaa siis pyrkiä tarjoamaan jonkinlaisia vaihtoehtoja, mikä sitouttaa oppilasta annettuun tehtävään. Minäpystyvyyttä tuetaan järjestämällä onnistumisen kokemuksia ja antamalla kannustavaa, realistista palautetta ja nostamalla edistymistä näkyviin oppilaalle itselleen. Heikko minäpystyvyyden kokemus johtaa helposti negatiiviseen kehään, jossa oppilas välttelee tehtävää pelätessään epäonnistumista, jolloin positiivista oppimiskokemusta ei ole edes mahdollista saada.

YLÄKOULULAISTEN LUKUTAIDON KEHITTÄMINEN

- ✓ Kielitietoinen pedagogiikka
- ✓ Lukustrategiat
- ✓ Lukusujuvuus
- ✓ Kannustava palaute
- ✓ Myönteinen ilmapiiri
- ✓ Motivaatio: pystyn, voin valita, tämä on tärkeää
- ✓ Minäkäsitys

Kaikki mitä tarvitaan

Miten tukea lukumotivaatiota?

- Huomioi oppijan näkökulma
- Tarjoa vaihtoehtoja ja mahdollisuus tehdä valintoja
- Anna merkityksellinen syy pyydettyyn toimintaan
- Anna riittävästi aikaa vastaamiseen
- Kuuntele ja keskustele
- Mahdollista yhteistyö
- Huomioi edistyminen, anna realistista palautetta
- Korosta oppimista, älä suoritusta
- Pilko tavoitteet osasuorituksiin ja -tavoitteisiin
- Pidä tehtävän ja oppitunnin rakenne selkeänä
- Auta asettamaan tavoitteet kykyjen mukaan
- Tarjoile malleja (strategiat/miten tehtävä ratkaistaan/miten vastaus koostetaan)
- Tee oppimisprosessi ja edistyminen näkyväksi
- Kannusta ja rohkaise, tue yrittämistä
- Varmista, että tekstin vaikeusaste on oikea
- Järjestä onnistumisen kokemuksia -> katkaise negatiivinen kehä

Sekä lukutaitoa että -motivaatiota tukee myös tarkoituksenmukaisten lukustrategioiden opettaminen. Seuraavalla sivulla esitetään yksi malli kielitietoiseen oppikirjakappaleen lukemiseen. Tarkoitus on, että opettaja mallintaa strategian käyttöä oppitunnilla, ja vähitellen oppilas pystyy muokkaamaan siitä itselleen tarkoituksenmukaisen strategian, jota hän voi käyttää mm. kokeisiin kerratessaan.

**Aina ei tarvitse olla motivoitunut.
Jotkut asiat vain pitää tehdä.**

LUKUSTRATEGIA

KATSO SISÄLLYSLUETTELO

- Mihin asia liittyy?
- Mitä tiedän jo ennestään?

LUE KAPPALE KERRALLAAN

- Pysähdy jokaisen kappaleen kohdalla miettimään, mikä sinä oli keskeistä

TUTKI RAKENNETTA

- Mistä kappale koostuu (otsikot, teksti, kuvat, taulukot, tiivistelmä, tehtävät jne.)
- Mitä alaotsikot kertovat aiheesta?
- Miten kuvat liittyvät aiheeseen?
- Mitä kysymyksiä tekstille voisi esittää alaotsikoiden ja kuvien perusteella?

POIMI KÄSITTEET

- Mitkä käsitteet (sanat) ovat uusia?
- Mitkä käsitteet pitää ymmärtää, jotta ymmärtää asian?

TARKISTA YMMÄRTÄMINEN

- Ymmärrätkö tiivistelmän?
- Kysele itseltäsi tai muilta, tai pyydä toista kyselemään sinulta

Monilukutaito

Lukutaito on ollut viime vuosina monin tavoin murroksessa. Samaan aikaan, kun lukemiseen käytettävä aika on vähentynyt varsinkin nuorilla, on ympäröivä tekstimaailmakin muuttunut ja yhteiskunnassa vaaditaan paljon perinteistä käsitystä laajempaa lukutaitoa. Puhutaankin monilukutaidosta, joka myös opetus-suunnitelmassa nostetaan yhdeksi seitsemästä laaja-alaisesta taidosta. Lukutaito sisältää nykykäsityksen mukaan perinteisen painettujen tekstien lukemisen lisäksi taidon hankkia, tulkitä, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoja eri muodoissa, eri välineillä ja eri tilanteissa. Digitaalisuus on tuonut mukanaan uusia lukutaitoja, joihin kuuluvat esim. tekniset taidot, julkisuustaidot, sosiaaliset taidot sekä eri tekstilajien yhdistämisen.

Monilukutaidossa ei ole kyse uudesta sisällöstä eikä toisaalta vanhan asian uudelleen nimeämisestäkään vaan pedagogisten käytänteiden muutoksesta. Vaikka sisältöjen hallinta on edelleen tärkeää, painottuu käytänteiden harjaannuttaminen yhä enemmän ja huomiota siirretään lopputuotoksesta prosessiin ja yksin opiskelusta yhteistoiminnallisuuteen myös lukemisessa ja kirjoittamisessa.

Monilukutaidon edistäminen tarkoittaa myös opetuksen tekstimaailman monipuolistamista kaikissa oppiaineissa sekä monilukutaidon ja eri tiedonalojen tekstien opettamista ja mallintamista.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSSEN

OPS 2016

**"Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään."
(POPS 2014)**

Kielitietoinen pedagogiikka

Kielen merkitys korostuu viimeisimmässä opetussuunnitelmassa, jossa korostetaan sekä monilukutaidon että kielitietoisuuden käsitettä. Opetussuunnitelma ohjaa kielitietoisen toimintakulttuurin rakentamiseen. Kielitietoisuus tarkoittaa kielen merkityksen tiedostamista ja tunnustamista oppimisessa, opetuksessa ja arvioinnissa sekä kaikessa koulun toiminnassa. Kielitietoisuus korostaa myös vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Kielitietoisuus ei liity ainoastaan suomea vieraana kielenä puhuviin oppijoihin, vaan on tärkeä huomioida, että jokainen oppija on monikielinen ja koulun ja tieteenalan kieli on eri kuin oppilaan "äirinkiäli".

Aineenopettajan tehtävänä on opettaa oppilaalle oman tiedonalansa kieltä. Käytännössä tämä tarkoittaa käsitteiden avaamista ja merkityssuhteiden osoittamista sekä ohjaamista erilaisten tekstien lukemiseen ja ymmärtämiseen. Opettajan tehtävä on myös auttaa tiedonalan tekstien tuottamisessa ja sanavaraston laajentamisessa. Yksi työkalu kielitietoiseen opetukseen voisi olla jakson alussa oppilaille jaettava sanasto, jonka avulla oppilas voi sekä orientoitua uuteen asiaan että myöhemmin tarkkailla ymmärtämistään. Oppilaat voivat myös itse kerätä sanoille selityksiä. Kirjoittamisessa voidaan edetä käsitteistä muistiinpanojen kautta oman yhtenäisen tekstin tuottamiseen.

Seuraavalla sivulla olevassa bingoruudukossa on erilaisia keinoja kielitietoisen pedagogiikan toteuttamiseen. Ruudukkoa voi hyödyntää tarkistus- tai tavoitelistana tai vaikka opehuoneen yhteisenä haasteena.

Kieli on oppimisen tärkein voimavara.

KIELITIETOISEN OPETUKSEN

Bingo

Hyödynnän oppilaiden aiempia kokemuksia ja tietoja opetuksessa.	Annan ohjeet sekä suullisesti että kirjallisesti.	Käytän kuvia ja/tai videoita opetuksen tukena.	Varmistan, että oppijat ymmärtävät puheeni.
Käytän draamaa tai eläytymistä opetuksessa.	Käytän pelillisyyttä opetuksessa.	Annan kannustavaa palautetta lukemisesta.	Kirjoitan oppitunnin rakenteen taululle.
Kiinnitän huomiota tekstin ydinkäsitteisiin,	Selvennän siirtymiä (esim. ohjeesta tehtävään) tietoisesti.	Annan oppilaille riittävästi aikaa vastata tai viitata.	Ohjaan oppilaita oppikirjan lukemisessa.
Opetan oppilaille tieteenalan tekstien keskeisiä piirteitä.	Hyödynnän opetuksessa uutisia ja/tai lehti-artikkeleita.	Opetan oppilaille koevastauksen tms. oppiaineen tekstin tekemistä.	Käytän kauno-kirjallisuutta opetuksessa.
Luen kirjaa oppilaille ääneen.	Ohjaan oppilaita seuraamaan omaa oppimistaan	Kerron oppilaille, miten kotitehtävät kannattaa tehdä.	Täytin tämän bingo-ruudukon.

Vinkkejä kokeisiin

Opettajana voi tukea kokeessa onnistumista mm. seuraavin tavoin:

- Tuo esiin myös muut osaamisen osoittamistavat
- Opetä, miten koevastaus koostetaan, ja ohjaa suunnittelemaan ajankäyttöä kokeessa
- Pidä eri osaamistasojen tavoitteet selkeinä
- Anna mahdollisuus täydentää koetta suullisesti tai erivärisellä kynällä muistiinpanoja käyttäen
- Ota lunttilappu avuksi
- Kokeile ryhmäkokeita
- Anna kokeeseen "suttupaperi", johon vastauksen voi luonnostella
- Pidä huolta, että koe on visuaalisesti selkeä ja vastaustilaa on riittävästi
- Korosta avainsanoja kokeessa

Kenelle erityisiä koejärjestelyjä?

Erilaiset sovellukset perinteisestä kokeesta sopivat kaikille monipuolisen arvioinnin toteuttamiseksi. Esimerkiksi lunttilappukoe saattaa vähentää koetilanteeseen liittyvää painetta, ja kokeen selkeä ulkoasu tukee jokaisen hahmottamista. Myös ns. suttupaperi on helppo jakaa jokaiselle kokeen alussa. Koevastauksen kirjoittamista tulee harjoiteltua kielitietoisessa opetuksessa joka tapauksessa, kun kirjoitetaan tieteenalan kieltä. Erillinen koevastauksen koostamisen harjoittelu on myös osa oppimista ja oppiaineen sisältöjen omaksumista.

Yksilöllisiä kokeidentekotapoja voi tarjota oppilaalle silloin, kun opettaja katsoo, että oppilas ei välttämättä saa osoitettua osaamistaan perinteisessä koetilanteessa esim. jännityksen tai lukivaikeuden vuoksi. Jos käytettävissä on koulunkäynninohjaaja, voi tehdä niinkin, että ohjaaja valvoo ison ryhmän koetta ja aineenopettaja tekee kokeen yhden oppilaan tai pienryhmän kanssa. Erityisiä koejärjestelyjä kannattaa harkita aina, jos oppilaalla on todettu luki-vaikeus tai YKÄ-seulontatulokset viittaavat lukemisen erityisvaikeuteen tai oppilaan oppimissuunnitelmassa on mainittu erityiset koejärjestelyt.

Samat tukimuodot eivät sovi kaikille, ja esim. lukivaikeuksinen ei välttämättä hyödy lisäajasta varsinkaan, jos hänen kanssaan ei käydä läpi sitä, miten lisäaika kannattaa hyödyntää. Tukimuotoja käytettäessä on tärkeää seurata niiden vaikuttavuutta ja ohjata oppilasta hyödyntämään tuen tarjoamaa helpotusta myös itsenäisesti. Esimerkiksi oppilas, joka kärsii isossa ryhmässä muiden läsnäolosta, ohjataan rajaamaan muut oman havaintopiirin ulkopuolelle, tai oppilas, joka luovuttaa helposti, ohjataan käyttämään tiettyä strategiaa: lue kaikki kysymykset (ja katso, mitkä liittyvät toisiinsa), aloita helpoimmasta, vastaa jokaiseen kysymykseen jotakin, tarkista lopuksi että olet vastannut siihen, mitä kysytään. On hyvä muistaa, että oppimisen tuki tähtää siihen, ettei tukea enää tarvita.

Kuinka kerrata kokeisiin?

Kokeisiin lukemisen tulisi aina olla kertaamista; varsinainen oppiminenhan tapahtuu koko lukukauden aikana. Oppilailla on myös usein tehottomia kokeisiinlukutekniikoita. Monella on kokemus siitä, että he ovat omasta mielestään lukeneet kokeisiin todella paljon, mutta koetulos ei olekaan vastannut työ määrää ja ennako-odotusta. Tällöin on saattanut käydä niin, että oppilas onkin lukenut paljon - jopa niin monta kertaa koealueen läpi - että teksti on alkanut kuulostaa tutulta. Tällöin syntyy helposti harha, että on oppinut asian, vaikka ei sisältöä välttämättä olekaan ymmärtänyt. Toinen petollinen strategia on ulkoa opettelu, ja oppilaat tarvitsevatkin ohjausta tieteenalan tekstin ymmärtämiseen; ja toki myös siihen ulkoa opetteluun, silloin kun sitä tarvitaan.

Kannattaa suositella oppilaille erilaisia omaan tieteenalaan sopivia, ymmärtämiseen tähtäviä kertaustekniikoita, kuten

- Lue kappale kerrallaan niin, että pysähdyt jokaisen kappaleen jälkeen miettimään, mikä on sen ydinasia (lihavoidut käsitteet tai miten vastaa otsikkoon)
- Muistuta sisältö mieleesi kuvien/alaotsikoiden/tiivistelmän/tehtävien avulla
- Mieti, osaatko selittää lihavoidut käsitteet, ja tiedätkö, miten ne liittyvät aiheeseen ja toisiinsa
- Tee itsellesi tai kaverille kysymyksiä koealueesta
- Varmista osaaminen esseekysymysten avulla: kuka, mitä, missä, milloin, miten, miksi, mitä seuraa
- Laadi käsitekartta esim. seuraavalla kaavalla: keskelle otsikon keskeinen käsite, seuraavalle tasolle alaotsikot, kolmannelle tasolle lihavoidut käsitteet -> täydennä omasta mielestäsi tärkeimmillä asioilla, selityksillä, piirroksilla ja väreillä
- Vaihtelee lukupaikkaa
- Tee lunttilappu (älä käytä!)
- Juttele aiheesta kavereiden tai perheenjäsenten kautta
- Mieti, miten koealueen aiheet liittyvät omaan elämäsi
- Lue oppikirjaa ja vihkoa rinnakkain: varmista, että tiedät, mitkä muistiinpanot liittyvät mihinkin kappaleeseen

Viimeisellä sivulla olevasta linkkiliistasta löydät mm. PowerPoint-esityksen kokeisiin lukemisesta, jota voit muokata omaan oppiaineeseesi sopivaksi ja hyödyntää oppilaiden kanssa.

Muistuta oppilaita (ja itseäsi), että koe on vain yksi tapa osoittaa osaamista ja ohjaa myös vastaamiseen ja koetilanteessa toimimiseen.

KUINKA LUKEA KÖKEISIIN?

Vinkkejä
valmistautumiseen

Hyödynnä oppitunnit

Ole mukana oppitunneilla, osallistu ja kysy, jos et ymmärrä. Siten pidät huolta omasta oppimisestasi ja kokeisiin riittää kertaaminen.

Tee myös kotitehtävät ajatuksella ja pidä huolta, että saat selvää omasta käsialastasi.

Tee suunnitelma

Usein kokeisiin lukemisen tuskailuun ja aloittamiseen menee enemmän aikaa kuin itse lukemiseen.

Tee siis itsellesi aikataulu-suunnitelma ja muista myös lepo!

Rytmitä opiskelu, esim. 20 min työtä + 5 min lepoa ja laita puhelin piiloon työskentelyn ajaksi.

Käytä kaikkia materiaaleja

Kun olet varmistanut, että tiedät koealueen ja että sinulla on kaikki materiaalit, hyödynnä niitä!

Lue oppikirja, tehtäväkirja, vihko ja monisteet ym. tunneilta saatu materiaali.

Kokonaisuus ja yksityiskohdat

Aloita kokonaisuudesta: katso vaikkapa oppikirjan sisällysluettelosta, millaisen kokonaisuuden koealue muodostaa. Mihin asiat liittyvät?

Huomaa lopuksi yksityiskohdat: mitkä ovat koealueen keskeiset käsitteet?

Muista monikanavaisuus

Tekstin lukemisen lisäksi huomioi myös kuvat. Tee muistiinpanoja, käsittekarttoja ja piirroksia. Käytä värejä. Lue kappale ääneen tai pyydä jotakuta toista lukemaan se. Juttele koealueen asioista jonkun kanssa. Katso siihen liittyviä opetusvideoita. Tee lunttilappu (mutta älä käytä sitä kokeessa).

Löydä tärkein

Tärkeimmät käsitteet on yleensä lihavoitu tekstissä. Mitä asioita opettaja on korostanut? Mitkä asiat on poimittu vihkomuistiinpanoihin?

Muista, että tärkein asia on yleensä kappaleen alussa.

Pystytkö vastaamaan kysymyksiin kuka, mitä, missä, milloin, miten, miksi ja mitä seuraa?

Luota itseesi

Aseta itsellesi sopiva tavoite. Älä huomioi koetilanteessa, mitä muut tekevät. Et kuitenkaan sitä tiedä.

Koetilanteessa käy ensin kaikki kysymykset läpi ja aloita helpoimmasta. Vastaa jokaiseen kysymykseen jotakin ja tarkista vastauksesi lopuksi.

Huomioi tunteet

Miltä kokeen lähestyminen tuntuu? Miksi?

Älä anna koetilanteessa tunteille valtaa, vaan pysy rauhallisena. Koe on kuitenkin vain yksi suoritus ja voit tehdä vain parhaasi. Jos tuntuu, että pää on tyhjä, rauhoita itsesi hengittämällä.

Lukivaikeus

Lukivaikeudella tarkoitetaan lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeutta, joka ilmenee vaikeutena hahmottaa ja käsitellä äänteisiin liittyvää tietoa. Lukivaikeuteen liittyy usein myös työmuistin ja/tai keskittymisen ongelmia. Lukivaikeus on kapea-alainen erityisvaikeus eikä se kerro yleisen kehitystason tai oppimiskyvyn ongelmista.

Lukivaikeutta on tutkimusten mukaan noin 5-10 %:lla väestöstä. Lukivaikeuden on todettu olevan perinnöllistä mutta myös kasvuympäristöllä on merkitystä. Lukivaikeutta ennustavia tekijöitä ovat perinnöllisyyden lisäksi mm. heikko kyky erotella puheääniä, nimeämisen vaikeus sekä sanavaraston suppeus. Suojaavina tekijöinä taas on havaittu lukemisen määrä, sinnikkyys ja saatu tuki, eikä lukivaikeusriski läheskään aina johda lukivaikeuden ilmenemiseen.

Lukivaikeus saattaa ilmetä hitaana tai virheellisenä lukemisena, vaikeutena ymmärtää lukemista sekä kirjoitusvirheinä. Lukivaikeuden ilmenemismuodot ovat yksilöllisiä, ja tuki on tehokkainta silloin, kun se kohdistuu mahdollisimman tarkasti tuettavaan taitoon.

Lukivaikeus ilmenee usein yläkoulussa luetun ymmärtämisen ongelmina. Koska lukeminen koetaan tällöin helposti työlääksi ja jopa turhaksi, oppilas välttelee helposti lukemista eikä lukutaito näin ollen kehity. Tämän kehän katkaiseminen on lukutaidon kehittämistyössä tärkeää. Opettaja pystyy parhaiten tukemaan lukivaikeudesta kärsivää opettamalla lukustrategioita, vahvistamalla luku-sujuvuutta luetuttamalla erilaisia tekstejä ja pitämällä yllä lukumotivaatiota. Erityisopettajalta saa apua kapea-alaisiin ongelmiin.

MUISTA

Lukemisen vaikeus ei tarkoita epäonnistumista eikä se ole merkki tyhmyydestä.

Lukivaikeus voi olla myös vahvuus: opit löytämään itsellesi sopivat opiskelustrategiat.

Lukivaikeus lieventyy usein iän ja tuen myötä, ja suurin osa lukivaikeustaustaisista aikuisista pärjää elämässään oikein hyvin.

Miten luki-vaikeutta selvitetään?

Liedon yläkouluissa tehdään 7.-luokalla Niilo Mäki -instituutin YKÄ-seulonta, jonka tulosten pohjalta voidaan teettää vielä yksilötestit heikoimmille tasoille (1 ja 2) sijoittuneille. Samalla näiden oppilaiden (ja huoltajien) kanssa sovitaan mahdollisista tukitoimista, jotka kirjataan Wilmaan Tuki-välilehdelle. Tuloksista tiedotetaan luokanvalvojille, jotka jakavat tietoa tarpeen mukaan muille aineenopettajille. Kun YKÄ-seulonnassa mahdollisesti ilmennyt tuen tarve on kirjattu Wilmaan, pystyvät kaikki oppilasta opettavat näkemään sen. Arviointikeskusteluissa on hyvä käydä läpi tukitoimien toteutuminen ja toimivuus. Seulontatestiä tuloksia voidaan hyödyntää myös myöhemmin, jos oppilaan opiskelussa ilmenee ongelmia. Psykologin testeihin kannattaa hakeutua, jos vaikeudet ovat laajempia kuin luki.

On hyvä huomata, että jos lukeminen on vaikeaa, ei aina syynä ole lukivaikeus. Kyse voi olla myös keskittymisen, toiminnanohjauksen tai työmuistin ongelmista, harjaantumattomuudesta (huom. epä-tarkoituksenmukaiset lukustrategiat), motivaation puutteesta tai näön heikkenemisestä. Luetun ymmärtämisen vaikeus voi liittyä myös sanavaraston suppeuteen tai oppimisen aukkoihin.

Jos epäilet oppilaallasi lukivaikeutta, kannattaa jutella oppilaan itsensä kanssa lukemisesta ja konsultoida erityisopettajaa, joka on tarvittaessa yhteydessä psykologiin.

Lukutaitoa tukevan kehän vahvistaminen parantaa sekä oppimista ja sitoutumista kouluyhteisöön että minäkäsitystä.

Lukivaikeuden tukeminen

Kielitietoinen pedagogiikka ja monipuoliset arviointimenetelmät hyödyttävät kaikkia oppijoita mutta erityisesti ne parantavat lukivaikeudesta kärsivän mahdollisuuksia oppimiseen. Koska lukivaikeuden ilmenemismuodot ovat yksilöllisiä, myös toimivat tukikeinot vaihtelevat. Lukemiseen kannustamisen lisäksi voidaan kokeilla esimerkiksi seuraavia tukimuotoja:

1) Äänikirjat

Äänikirjat tukevat hidasta lukijaa ja auttavat hahmottamaan tekstiä, jos omassa lukemisessa on runsaasti virheitä. Äänikirjat voivat myös auttaa keskittymään, kun oppilas kuuntelee ja seuraa tekstiä samanaikaisesti. Äänikirjapalvelu Celiaan saa tunnukset erityisopettajalta. Celian ongelmana on, että palvelussa ei ole uusimpia oppikirjoja, koska kustantajat julkaisevat ne itse äänikirjana. Sähköisissä oppimateriaaleissa on tyypillisesti mahdollisuus myös kuunnella tekstit, joten niiden käyttö voi auttaa lukivaikeuksista oppilasta.

2) Eriyttäminen

Eriyttämisessä kannattaa miettiä tekstin selkeyttämistä esim. alleviivauksilla tai korostuksilla, pitämällä huolta materiaaleiden selkeydestä ja visuaalisuudesta sekä valitsemalla lyhyempiä tekstejä käsittelyn kohteeksi. Myös valmiista muistiinpanoista on paljon hyötyä, jos oppilas ei lukivaikeuden vuoksi esim. ehdi kirjoittaa muistiinpanoja taululta. Laajemmat tehtävät kannattaa pilkkoa osiin, joita voi edetä askel kerrallaan. Vaikeiden käsitteiden poimiminen ja tiivistelmien laatiminen auttavat kaikkia oppijoita. Koetilanteessa lukivaikeuksinen voi hyötyä erillisestä tilasta, lisäajasta tai suullisesta kokeen tekemisestä tai täydentämisestä.

3) Yhteistyö ja apuvälineet

Muista myös yhteistyö erityisopettajan ja muiden aineenopettajien kanssa sekä digimateriaalien hyödyntäminen. Oppilasta kannattaa ohjata hyödyntämään mm. syventävää lukuohjelmaa kirjoittaessa, selaimen ääneenlukutoimintoa sekä digitaalisia oppimispelejä.

4) Arviointi

Arvioinnin osalta on hyvä miettiä, mitä milloinkin on tarkoitus arvioida. Näin ollen lukiperäisistä virheistä ei pidä rangaista, jos arvioinnin kohde liittyy sisältöön. Voisiko jonkin työn esimerkiksi kirjoittamisen sijaan tehdä videona? Pitämällä huolta arviointimenetelmien monipuolisuudesta ja lukivaikeuden tukemisesta pidetään huolta myös lukivaikeudesta kärsivän yhdenvertaisesta mahdollisuudesta osoittaa osaamistaan. Vaikeuksien tukeminen ei tarkoita riman laskemista.

Lukutaidon kehittämissuunnitelma

Liedon yläkouluissa pyritään kehittämään 7.-luokkalaisten lukutaitoa seuraavilla tutkimusten ja kokemuksen toimiviksi osoittamalla toimenpiteillä (ks. aineistolinkit seuraavalla sivulla):

Koulukohtaiset

- YKÄ-lukiseula, jonka pohjalta tukitoimet kuntoon
- Lukusparrauskerho tukitunteina
- Osallistuminen Read Houriin tai muuhun lukutaitotapahtumaan
- Lukuviikko niin, että jokaisella tunnilla luetaan väh. 10 min (oppikirjaa, kaunokirjallisuutta, artikkeleita, monimediallista tekstiä tms.) tai muu toteutustapa
- Koko koulu lukee -tunnit tai tuokiot
- Lukemisen ongelmat esiin arviointikeskusteluissa
- Opettajille tarjotaan lukutaitoon liittyvää koulutusta (kielitietoisuus, monilukutaito, uudet lukutaidot)
- Koulut liittyvät Lukeva koulu -mallin käyttäjiksi

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus

- Lukudiplomi
- Lukutaitotunti
- Kirjavinkkaus
- Kirjailauskaavake
- Lukupiiri
- Lukutunteja säännöllisesti
- Äidinkielen ja jonkin toisen oppiaineen yhteistyöprojekti
- Yhteissuunnittelu kirjaston kanssa

Eri oppiaineet

- Oppikirjan lukeminen + oppiaineen opiskelutekniikat
- Jonkin jakson keskeisen sanaston jakaminen jakson alussa
- Kokeisiin lukemiseen ohjaaminen + lukusuunnitelman teko
- Sanastotesti oppiaineessa paljon käytettävistä sanoista: saadaan tietoa oppilaiden sanavarastosta
- Äidinkielen ja jonkin toisen oppiaineen yhteistyöprojekti: esim. SUK + HI: Historiallisen hahmon elämäntarina
- Kielitietoisuuden opetuksen bingo
- Kirjastoyhteistyön lisääminen (esim. tiedonhaku)
- Vinkit jakoon aineryhmäpalavereissa

Lukutaito
on
kansalais-
taito.

Materiaaleja

[Kuinka lukea kokeisiin?](#)

[Miten luen oppikirjaa?](#)

[Lukemisen tukeminen](#)

[Keppi-lyhytelokuva ja monilukutaitotehtävät](#)

[Kirjallisuuden käsittelyvinkkejä](#)

[Kodin ja koulun päivän lukubingo](#)

[Lukumotivaatio](#)

[Sanastotesti](#)

[Yläkoulun lukudiplomi](#)

Linkkejä

Erilaisia linkkejä lukivaikeuksista, kielitietoisesta opetuksesta ja kirjallisuudenopetuksesta on koottu Padlettiin:

<https://padlet.com/mirkuweckstrom/z5wg73pwne1qxmyz>

Painetut lähteet

Aerila, Kauppinen (toim.): Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. 2019. PS-kustannus

Harmanen, Hartikainen (toim.): Monilukutaitoa oppimassa. 2019. OPH

Leino, Rautopuro, Kulju, Ahonen (toim.): Lukutaito - tie tulevaisuuteen PISA 2018 Suomen pääraportti. 2021. Suomen kasvatustieteellinen seura

Takala, Kairaluoma (toim.): Lukivaikeudesta lukitukeen. 2021. Gaudeamus

Ahonen, Aro, Aro, Lerkkänen, Siiskonen (toim.). Oppimisen vaikeudet. 2019. Niilo Mäki instituutti

Salmi, Huemer, Heikkilä, Aro (toim.): Tavoitteena sujuva lukutaito: teoriaa ja harjoituksia. 2013. Niilo Mäki Instituutti